

Kieltolakia on käytetty harvoin alkoholin kulutukseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Tämän vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla kieltolaki oli voimassa suhteellisen lyhyen ajan Yhdysvalloissa, Suomessa ja Islannissa. Jo 1800-luvulla monet USA:n osavaltiot olivat säätäneet kieltolain. Norjassa ns. puolikielto (alkoholijuomia, joiden vahvuus ylitti tietyn rajan, ei ollut laillisessa myynnissä) säädettiin ensimmäisen maailmansodan aikana ja kumottiin 20-luvun lopulla.

Niissä maissa, joissa kieltolaki tai yleensä tiukat alkoholin kauppaa ja aniskelua rajoittavat säädökset ovat olleet voimassa, alkoholijuomia on käytetty etupäässä päihteenä (siis esim. ruokailuun liittyvä käyttö on ollut vähäistä). Näille maille on edelleen ollut yhteistä se, että väkevillä juomilla on ollut suuri — ellei hallitseva — osuus alkoholin kulutuksessa. Toisaalta eivät suinkaan kaikki maat, joissa päihdekäyttö ja väkevät juomat ovat olleet vallitsevina, ole lähteneet kieltolain kaltaisten ratkaisujen tielle.

Raittiusliike on ollut suhteellisen voimakas kansanliike tiukan alkoholipolitiikan maissa. Mutta on muistettava, että Englannissa kuului vuosisadan vaihteessa noin 15 % väestöstä raittiusliikkeeseen, kun taas Suomessa raittiusliikkeen jäsenistön osuus koko väestöstä oli ennen vuotta 1917 suurimmillaan 1 % (Hytönen 1911, 348); tästä huolimatta Suomen alko-

holipolitiikka oli huomattavasti tiukempaa kuin Englannin.

Kieltolain läpimenon edellytyksenä on ilmeisesti ollut se, että raittiusasia on liittynyt todella suuriin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Raittiusliike ei ole kyennyt viemään asiaansa voitolliseen päätökseen pelkkänä raittiusasiana. Joseph R. Gusfieldin mukaan USA:n raittiusliike alkoi 1800-luvun lopulla ”keskittyä kulttuuritaisteluun, jota traditionaalinen maalainen ja protestanttinen yhteiskunta kävi kehittyvää kaupunkilaista ja teollista järjestelmää vastaan” (Gusfield 1963, 7). Perinteisen porvariston ja uuden teollisen yhteiskunnan välinen taistelu kulminoitui siis USA:ssa kieltolaista käydyssä kiistassa.

Suomessa alkoholipolitiikasta tuli tärkeä osa sosiaalipolitiikkaa. Tämä saattaa johtua siitä, että vakavimmat sosiaalipoliittiset ongelmat eivät välttämättä liittyneet teollisuustyöväestön, vaan maaseudun tilattoman väestön asemaan. Tähän väestönosaan kohdistunut sosiaalipolitiikka saattoi taas helposti painottua järjestyspolitiikan suuntaan. Maan hankkiminen tilattomille oli näet vallitsevia omistussuhteita särkemättä erittäin vaikeata, ja teollisuus oli niin kehittymätöntä, että se ei kyennyt työllistämään kasvavaa tilattomien joukkoa. Tilaton väestö oli siten asemassa, jota ei hevin käynyt parantaminen. Sen kurjimmissa oloissa elävä osa sai toimeentulonsa suureksi osaksi vaivaishoidosta, jonka talonpojat kustansivat. Se ei ollut organisoitunut, ei kyennyt helposti organisoitumaankaan eikä siten pystynyt esittämään

---

(Kallenautio, Jorma: Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 31, Jyväskylä 1979.)

vaatimuksia oman asemansa parantamiseksi. (On muistettava, että myös Suomen vanhassa työväenpuolueessa torpparien asia oli paljon paremmin esillä kuin varsinaisen tilattoman väestön.) Tilattoman väestön protesteista ja huveista yksi, nimittäin juominen, tuotti sekä lisäkustannuksia vaivaishoidolle että järjestyshäiriöitä. Ei siis ihme, että tiukat alkoholi-poliittiset vaatimukset saivat kannatusta talonpoikien keskuudessa ja sitä kautta myös suomenkielisissä porvarillisissa puolueissa.

Suomenkielisten porvarillisten puolueiden innokkuutta raittiusasian ajamisessa selittää osaksi myös se, että ylimmän vallan haltijana oli Suomessa ennen itsenäistymistä Venäjän tsaari. Kun puolueet esiintyivät vallan kantajina vain osaksi, niiden oli luontevaa toimia kansalaisyhteiskunnassa liikkuvien ajatusten tulkkina. Ne olivat monissa asioissa lähempänä kansalaisyhteiskuntaa kuin esimerkiksi Englannin milloin oppositiossa, milloin hallituksessa istuvat puolueet. Sellaiset kansalaisten kannattamat aatteet, jotka eivät sotineet puolueiden peruslinjaa vastaan, saattoivat helposti saada kannattajia myös puolueiden virallisessa organisaatiossa. Raittiusaate oli tällainen aate, jonka hyviin puoliin kuului myös se, että se antoi suomenkielisellä puolella puolueiden käsiin myös tehokkaan agitaation välineen.

Mutta on todennäköistä, että ilman Suomen vanhan työväenpuolueen aktiivista raittiuskantaa raittiusasia ei olisi saanut sellaista kannatusta suomenkielisissä porvarillisissa puolueissa kuin se sai. Työväenpuolue teki raittiusasiasta sellaisen moraalipoliittisen kiistakysymyksen, että suomenkielisten kannattajien suosiosta kamppailevien puolueiden oli otettava siihen suhteellisen myönteinen kantata.

Tässä ei ole mahdollista syvällisesti selvittää, mistä syystä Suomen työväenliike lähti jyrkälle raittiuskannalle. Ohimennen voidaan huomauttaa, että kansainvälisessä vertailussa Suomen vanhan työväenpuolueen raittiuskanta paljastuu

aika ainutlaatuiseksi. Norjassa työväenliikkeellä oli lähes yhtä jyrkkä käsitys alkoholin turmiollisuudesta kuin Suomen työväenpuolueella. Ruotsissakin työväenliike oli suhteellisen raittiusmielinen, mutta ei läheskään samassa määrin kuin Suomessa. Ja muissa maissa työväenliikkeiden siteet raittiusaatteeseen olivat — monien raittiusmielisten työväenmiesten ponnisteluista huolimatta — suhteellisen löysät.

Yhtenä syynä Suomen työväenliikkeen raittiusmielisyyteen voitaisiin ehkä pitää Suomen työväestön rakenteen kehittymättömyyttä ja sen traditioiden lyhyttä. Suomessa työväestön organisoitumisaste oli vuosisadan vaihteessa suhteellisen alhainen. Varsinaisen teollisuustyöväestön määrä oli vähäinen. Lisäksi huomattava osa teollisuustyöväestöstä toimi erilaisissa sesonkiluonteisissa töissä (esim. suuri osa sahatyöläisiä; monet sahat kun olivat toiminnassa vain osan vuotta). Mutta on myös muistettava, että suuri osa työväenpuolueen kannattajia työskenteli kokonaan teollisuuden ulkopuolella. Tällaisessa tilanteessa työväestön organisoimisen esteet (esim. juominen) saattoivat saada sellaisen painon, jota niillä ei ollut pitemmälle kehittyneiden maiden työväenliikkeissä. Englantilaisen tai saksalaisen työläisen juominen ei ollut työväenpuolueille kovinkaan suuri ongelma, koska työväenliike nojasi suhteellisen kurinalaiseen ja jo organisoituneeseen työväkeen. Suomen työväenpuolueelle juominen oli ongelma, koska työväestön rakenne teki tehokkaan organisoimisen lähes mahdottomaksi.

Kaikissa niissä maissa, joissa kieltolaki säädettiin, se suhteellisen lyhyen ajan kuluttua kumottiin. Lain valvonnan järjestäminen osoittautui ylivoimaiseksi ongelmaksi. Mutta se, että kieltolaki ei ole USA:n ja Suomen kieltolain kumoamisen jälkeen saanut missään laajaa kannatusta, johtunee muustakin kuin vain kieltolain valvonnasta saaduista kokemuksista. Kun valtio on vähitellen tunkeutunut yhä syvemmälle talouselämään, kun puolueet ovat ”valtiollistuneet”, kun porvarillisen

yhteiskunnan julkisuus on menettänyt huomattavan osan niistä kriittisistä tehtävistään, jotka sillä 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alussakin kilpailukapitalismin oloissa oli, sellaisilla kansalaismielipiteeseen perustuvilla protestiliikkeillä kuin raittiusliikkeellä ei enää ole voinut olla yhtä hedelmällistä kasvualustaa kuin aikaisemmin. (Raittiusliike ei ole heikentynyt pelkästään entisissä kieltolakimaisissa, vaan kaikkialla.)

Suomen kieltolain tutkimustilanne näyttää pääosin seuraavalta. Erkki J. Immonen on tehnyt lisensoitettujen kieltolain aikaisesta lehtikirjoittelusta ja on muutamissa artikkeleissaan pyrkinyt selvittämään kieltolakiin liittyviä erityiskysymyksiä (ks. Immonen 1958 a, 1959, 1965, 1967, 1969, 1971 & 1972). Lisäksi hän on tehnyt kronologisen luettelon alkoholipoliittisista tapahtumista vuosina 1919—1931 (Immonen 1958 b). Tämä luettelo on ollut varmasti suureksi hyödyksi Jorma Kallenautille hänen jäsennellessään väitöskirjaansa. Mauri Larkio on väitellyt papiston suhteesta raittiuskysymykseen kieltolakiainakana (Larkio 1976). Uno Tuominen on alkoholikysymystä koskevassa tuotannossaan puuttunut myös kieltolakiin (esim. Tuominen 1947). Lisäksi monet raittiuskirjoittajat ovat koskettelleet aihetta (esim. Hytönen 1931; Karpio 1925, 1929 & 1931; Voionmaa 1924).

Uusin tutkimus

Ilmestyneestä tutkimuksesta huolimatta Kallenautille on ollut suhteellisen vapaa kenttä väitöskirjaa tehdessään. Hän on ratkaissut tutkimusongelmansa niin kuin historioitsijoilla on ollut tapana tehdä kartoittaessaan uuden lähdeaineiston avulla suhteellisen vähän tutkittuja ongelmia: Kallenautio on kirjoittanut sujuvan esityksen, jossa ongelmien käsitteellinen jäsentäminen on jäänyt selostavan kerronnan varjoon.

Kallenaution tuomat lisät kieltolakiä koskevaan keskusteluun ovat ennen muuta seuraavat. Ensinnäkin Kallenautio vetää yhteen ja tarkentaa kieltolain

seuraamuksia koskevia tietoja. Samalla hän esittää myös aiempaa perustellumpia arvioita alkoholin kulutuksesta kieltolain voimassaoloaikana. Toiseksi hän käy yksityiskohtaisesti läpi puolueiden vaihtelevia kannanottoja kieltolakiin sanomalehti- ja valtiopäiväkeskustelujen sekä puolue-elinten jälkeensä jättämän materiaalin pohjalta. Niin kuin yleensä historian tutkimuksessa myös yksityiskokoelmia käytetään näiden seikkojen selvittämiseen. Kolmanneksi Kallenautio kiinnittää huomiota kauppapoliittisiin ja taloudellisiin seikkoihin tehtyjen päätösten taustatekijöinä.

Kallenautio on tutkinut tullitakavarikoiteja ja apteekkien alkoholin myyntiä sekä tietoja Saksassa ja Virossa laivatusta salakuljetuspirtusta ja tekee havainnoistaan seuraavan johtopäätöksen: ”Näin ollen on ilmeistä, että kieltolakiain loppupuolella maassa juotiin alkoholia huomattavasti enemmän kuin ennen maailmansotaa. Samoin tällöin juotiin alkoholia enemmän kuin 1930-luvun loppulla—” (s. 26). Johtopäätös on ehkä hiukan hämmästyttävä, mutta sitä tukee esimerkiksi kansan muistitieto, jonka mukaan alkoholin saanti maaseudullakin oli kieltolain aikana erittäin helppoa. Tällaiset arviot ovat tietenkin epätarkkoja: on näet erittäin vaikea päätellä, kuinka paljon ulkomailta pirtua Suomeen laivattiin, samoin kuin on vaikea määrittellä, kuinka paljon Suomeen tuodusta salakuljetusalkoholista tullia pystyi takavarikoimaan. Kallenautio on kuitenkin ollut arvioissaan varovainen: hän arvioi Suomeen tulleen salakuljetusalkoholin määrän pienemmäksi kuin tullihallitus vuonna 1929.

Muun muassa Verkon tutkimuksiin ja komiteanmietintöihin nojaten Kallenautio esittää tietoja kieltolaki- ja juopumusrikollisuudesta kieltolakiainakana. Hänen mielestään ei ole mahdollista sanoa, oliko julkisella paikalla juopuneena esiintyminen kieltolakiainakana yleisempää kuin ennen kieltolakiä tai sen jälkeen, mutta tilastot osoittavat, että kieltolaki- ja juopumusrikoksia käsiteltiin hämmästy-

tävän paljon tuomioistuimissa: ”—kieltolaki- ja juopumusrikosten tuomitseminen ja rankaiseminen muodosti erittäin suuren rasituksen oikeus- ja vankilalaitokselle, sillä näitä rikoksia oli vuodesta 1921 lähtien jatkuvasti yli 70 % kaikista tuomituista rikoksista. Huippuvuonna 1925 kieltolaki- ja juopumusrikoksia oli 84,2 % kaikista rikoksista” (s. 31).

Kallenaution poliittista keskustelua ja päätöksentekoa koskevassa kuvauksessa esiintyvät paitsi puolueet, myös kieltolakia kannattavat ja sitä vastustavat järjestöt, Kieltolakiliitto ja Täysikiellon vastustamisyhdistys (myöhemmin Täysikiellottoman kansanraittiuuden edistämislitto). Merkittävää on, että suurin raittiusalan keskusjärjestö, Kokoomusta lähellä ollut Raittisuuden Ystävät ei kuulunut Kieltolakiliittoon, joka nojasi toiminnassaan ennen muuta sosialidemokraatteihin ja maalaisliittolaisiin. Kieltolain vastustajat olivat taas monesti ruotsinkielisiä ja saivat tukea liike-elämältä. Täysikiellottoman kansanraittiuuden rahoittajiin kuului paitsi hotelli- ja ravintola-alan yrityksiä ja entisiä viinanpolttoyhtiöitä, myös puunjalostusteollisuuden yrityksiä, jotka ilmeisesti — tätä Kallenautio ei mainitse — olivat ajamassa puusprille parempaa menekkiä. Jos Kallenautio jättää puunjalostusteollisuuden taloudelliset intressit tutkimuksessaan syrjään, hän ei piittaa liiemmästi myöskään panimoteollisuuden erilaisista toimista kieltolakia vastaan. Immosen alkoholipoliittisia tapahtumia koskevan luettelon mukaan panimoteollisuus kuitenkin yritti useamman kerran käydä kieltolain kimppuun.

Itsenäisyyden ajan alun puolueet Kallenautio jakaa kieltolakipuolueisiin ja kieltolakia tarkistaviin puolueisiin. Kieltolakipuolueisiin hän lukee Sosialidemokraattisen puolueen, Maalaisliiton, Suomen sosialistisen työväenpuolueen sekä sen taustavoiman, maanalaisen Suomen kommunistisen puolueen. Kieltolakia tarkistavat puolueet olivat Kallenaution mukaan Kansallinen kokoomuspuolue, Edistyspuolue ja Ruotsalainen kansanpuolue. Kallenautio lähtee siitä, että ”kieltolain

tarkoitus ja sen toteutuminen (olivat) jo lain voimassaolon alkuvuosista lähtien suuressa määrin keskenään ristiriidassa” (s. 9) ja että kieltolakipuolueissakin ”kieltolain toteuttamis- ja noudattamisvaatimus jäi paljolti julistukselliselle tasolle ilman että se olisi lyönyt ’kentällä’ itseään läpi” (s. 47). Tällaisista lähtökohdista tarkasteltuna kieltolain problematiikka supistuu suureksi osaksi kysymykseksi siitä, kuinka hyvin ja kuinka nopeasti tieto lain epäonnistumisesta meni eri puolueissa läpi ja kuinka helposti puolueiden ohjelmalliset vaatimukset saatiin irrotetuiksi siitä.

Kallenaution lähtökohdista johtuu, että kieltolain kannalle asettuneiden puolueiden suhtautumista kieltolakiin käsitellään suureksi osaksi ”ideologiana” — sanan huonossa merkityksessä (piittaamattomuutena todellisuudesta). Sosialidemokraateista Kallenautio sanoo: ”Kieltolakipuolueista vanhimman eli sosiaalidemokraattisen puolueen keskuudessa ideologinen lähtökohta oli myös pitkälle määräävänä tekijänä puolueen asennoitumisessa kieltolakiin lain voimassaoloaikana” (s. 46). Maalaisliiton suhtautumisesta hän kirjoittaa: ”Toisen suuren kieltolakipuolueen, maalaisliiton, ohjelmaan kieltolaki oli otettu ohjelman perusluonteen mukaisesti talonpoikaisväestön siveellisen ryhdin ja sosiaalisen aseman parantamiseksi sekä maaseutunuorison kasvattamiseksi raittiisiin elämäntapoihin ja ihanteellisempaan maailmankatsomukseen” (s. 49—50). Ja puolueen johtomiehestä Alkiosta Kallenautio huomauttaa: ”Yleensäkin Alkio asennoitui kieltolakiin ennenkaikkea tunnepohjaisesti. Kieltolaki ei ollut hänelle niinkään järjen kuin sydämen asia” (s. 50). Sosialistisen työväenpuolueen kieltolakikanta saa taas muun muassa seuraavan arvosanan: ”— kieltolaki oli kiitollinen aihe käytettäväksi puolueen omaksumassa marxilaisessa vallankumouksellisessa luokkataistelupropagandassa, kohtasihan kieltolaki vastustusta etenkin ylimpien sosiaaliryhmien keskuudessa ja osassa porvarillisia puolueita. Dogmaattisesti ajatellen voi-

tiin puolueen keskuudessa pitää selviönä myös sitä, ettei alkoholismien turmelema työväenluokka kykenisi suorittamaan vallankumouksellista tehtäväänsä” (s. 53). Toisaalta taas yritykset irrottautua kieltolaista nähdään poliittisen realismin ilmenemänä. Niinpä Kallenaution kuvaus Kokoomuksen vuoden 1927 puoluekokouksen päätöksiä muun muassa seuraavasti: ”Merkittävä tapahtuneessa kehityksessä oli itse asiassa se, että kokoomus — myöntäessään tasavertaiset toimintavaltuudet myös kieltolain vastustajille — oli onnistunut epäpolitisoidaan kieltolakikysymyksen ja vapautumaan kieltolain kannattamisesta” (s. 104; kursivointi kirjoittajan).

Kun Kallenaution käsittelee ideologiaa lähinnä tunnetilojen ja demagogisten laskelmien synnyttämänä ajatuskoonnoksesta — siis erittäin kapeasti —, hän ei välitä tutkia, miten kieltolakikanta oli yhteydessä todellisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. (Samalla hän kuvaa kieltolain vastustajia ikään kuin näillä ei olisi lainkaan ”ideologiaa”.) Jo sen edellä mainitun seikan, että Suomessa työväenliike oli kansainvälisesti katsoen ainutlaatuisen raittiusmielinen, pitäisi antaa aihetta hiukan syvällisempiin pohdintoihin kieltolain kannatuksen ja yhteiskunnan rakenteen välisistä suhteista. Vaikka työväenpuolueet ja Maalaisliitto käyttivätkin kieltolakia puoltavia argumentteja myös demagogisesti eivätkä irtautuneet kieltolaista ennen kuin sen epäonnistuminen oli täysin selvää, juuri missään muualla raittiusmieliset argumentit eivät kelvanneet demagogian aseiksi samassa määrin kuin Suomessa. Tällä kohden Kallenaution on itse asiassa hiukan ristiriitainen. Toisaalta hän on sitä mieltä, että kieltolain puolustaminen oli ”ideologiaa”, siis piittaamattomuutta todellisuudesta, toisaalta hän näkee sen vuoteen 1927 saakka menestyksellisenä taktiikkana. Jos kieltolain puolustaminen johti vuoden 1927 vaaleissa vaalivoittoihin — niin kuin Kallenaution esittää —, se voi selittyä vain siten, että kieltolain kannatuksella oli vielä tuolloin hiukan laajemmin pohjaa

suomalaisessa yhteiskunnassa. Kieltolain ”toteuttamis- ja noudattamisvaatimus” oli siis ”lyönyt itsensä läpi” osaksi myös kentällä. Kokonaan Kallenaution ei toki unohda kieltolain ja yhteiskunnallisten ongelmien välistä suhdetta ja on valmis näkemään työväenpuolueiden raittiusmielisyydessä tältä pohjalta hiukan järjkeäkin.

Kallenaution kuvaus puolueiden sisällä ja niiden välillä käydystä keskustelusta ei ole vailla dramatiikkaa. Hänen selostava esitystapansa jäsentää jätävästi monia kiintoisia yksityiskohtia ja tilanteita. Tällaisiin tilanteisiin kuuluu Edistyspuolueen kriisi 1926—27, jossa puolue uhkasi hajota kieltolakia koskeviin erimielisyyksiin.

Kallenaution mukaan taluspula vei lopullisesti pohjan kieltolailta. Valtiontalous joutui vaikeuksiin, joiden voittamiseksi monilla tahoilla — ennen muuta poliittisessa oikeistossa — suositeltiin muun muassa lailliseen myyntiin lasketavan alkoholin verottamista. Pääoman organisaatiot vaativat kieltolain kumoamista erilaisista taloudellisista ja talouspoliittisista syistä. Maataloustuottajat huolestuivat tuotteidensa menekistä ja arvelivat kieltolain kumoamisen helpottavan markkinatilannetta (vilja, perunat ja marjat alkoholiteollisuuden raaka-aineena). Suuri viinimaa Ranska painosti Suomen hallitusta. Lapuanliike ja sitä lähellä olevat ryhmittymät irtautuivat kieltolain kannattamisesta.

Vaikka Kallenaution kuvaus kieltolain kaatumisen syistä on sekin sujuvaa kerontaa, selkeästi rakennetun käsitteistön puuttuminen haittaa analyysia. Kallenaution ei pohdi sitä, mihin määrään saakka Ranskan painostus oli todellista painostusta. On näet mahdollista, että Suomen kieltolain vastustajat käyttivät sitä omien tarkoitustensa ajamiseen tavalla, johon Ranskan todelliset pyrkimykset eivät antaneet aihetta. Tähän viittaa esimerkiksi se, että Suomi ei saanut koskaan Ranskalta sitä lainaa, josta Suomi ja Ranska neuvottelivat 30-luvun alussa ja jonka saamisen ehtona suomalaisissa diplomaattipiireissä pidettiin kieltolain ku-

moamista. Kallenautio ei myöskään näe problemaattisena lapuanliikkeen kieltolakiin ottamaa kantaa. Lapuanliikkeen kantajoukko oli sentään peräisin Etelä-Pohjanmaalta, jossa kieltolain kannatus oli kohtuullisen vahvaa. Oliko lapuanliikkeen kieltolakikanta hyökkäys alkiolaista populismia ja työväenliikettä vastaan? Selittykö se pääoman edustajien likeisistä yhteyksistä lapuanliikkeeseen? Oliko niin, että puoluekentän ulkopuolelta tulleen liikkeen ei tarvinnut piitata siitä, mihin puolueet olivat sitoutuneet? Oliko kysymyksessä liikkeen joukoista tässä kysymyksessä irtautuneen johdon kanta vai kannatettiin kieltolain vastaista linjaa myös rivijäsenten keskuudessa? Tällaisiin kysymyksiin Kallenaution kirja ei anna vastausta.

Kuten yleisesti tiedetään kieltolain kohtalosta järjestettiin neuvoa-antava kansanäänestys, jonka jälkeen kieltolaki kumottiin. Kallenautio kuvaa kirjansa loppupuolella niitä erimielisyyksiä, joita silloisen hallituksen sisällä oli kansanäänestyksen järjestämisestä. Kokoomus vastusti periaatteessa kansanäänestystä, maalaisliittolaiset raittiusmieliset olivat sitä mieltä, että kieltolakia ei saa kaataa. Erilaiset taktiset laskelmat lopulta veivät siihen, että hallitus hyväksyi kansanäänestysmenettelyn.

Kallenaution loppupäätelmä kieltolain kumoamisesta on seuraava:

Ilmeistä on, että ilman talouspulaa ja sen mukanaan tuomia moninaisia taloudellisia ja sisäpoliittisia seuraus- ja rinnakkaisilmiöitä kieltolain voimassapysyminen olisi ollut mahdollista vielä useiden vuosien ajan. Lamakauden syveneminen toi kaikella painollaan esiin ne taloudelliset realiteetit, jotka vaativat kieltolaista luopumista, ja ilman valtiontaloudellisia ym. vaikeuksia kieltolain kumoamisvaatimus ei vuoden 1931 syksyllä olisi muodostunut niin polttavaksi. Ilman vaikean taloudellisen tilanteen luomaa tarvetta kieltolain nopeaan muuttamiseen ei kansanäänestyksen toimeenpanoon puolueiden vastahakoisesta asenteesta johtuen olisi ryhdytty, ja ilman kansanäänestystä

taas kieltolain muutos olisi ollut varsin vaikeasti ja hitaasti aikaansaattavissa.

Kallenaution väitöskirja edustaa perinteistä suomalaista historiantutkimusta ja on sellaisenaan luotettavaa työtä. Lähteensä Kallenautio on lukenut tarkkaan ja kuvannut niiden sisältämän informaation — paikoin erittäin sujuvasti. Lähteiden yläpuolelle Kallenautio ei ole uskaltanut nousta, mistä johtuu, että käsitteellinen työ on jäänyt vähäiseksi ja monet periaatteelliset kysymykset kokonaan asettamatta.

Kirjallisuus

Gusfield, Joseph R.: Symbolic crusade. Urbana 1963

Hytönen, Viljo: Yleinen raittiusliikkeen historia. Helsinki 1911

Hytönen, Viljo: Uusi juopumuslainsäädäntömme. Sosiaalinen Aikakauskirja 20: 604—606, 1931

Immonen, Erkki J.: Alkoholipolitiikka ja lehdistö. Sisällönerittely alkoholipolitiikkaa koskevista pääkirjoituksista viiden päivälehdien palstoilla 1919—1931. Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiön julkaisuja n:o 8/1, Helsinki 1958. 1958 a

Immonen, Erkki J.: Katsaus alkoholipoliittisiin tapahtumiin vv. 1919—1931. Helsinki 1958. 1958 b

Immonen, Erkki J.: Eri sanomalehtien kieltolakikanta vv. 1919—31. Alkoholipolitiikka 24 (1): 29—32, 1959

Immonen, Erkki J.: Toiminta väkijuoimien salakuljetusta vastaan kieltolain aikana. Alkoholikysymys 33 (2): 73—81, 1965

Immonen, Erkki J.: Ensimmäiset kieltolakivuodet. Alkoholikysymys 35 (4): 172—184, 1967

Immonen, Erkki J.: Alkoholitutkimusta kieltolain aikana. Alkoholikysymys 37 (1): 21—32, 1969

Immonen, Erkki J.: Talouspula ja kieltolaki. Alkoholikysymys 39 (4): 123—125, 1971

Immonen, Erkki J.: Amerikkalaiset viirikkeet Suomen kieltolakiin ja raittius-

liikkeeseen. Alkoholikysymys 40 (2): 38—46, 1972

Karpio, Vihtori: Vapaustaistelua. Kielto­lakiliiton periaatteet, toiminta, tulokset. Porvoo 1925

Karpio, Vihtori: Taistelun vuosia. Kat­saus Kielto­lakiliiton kymmenvuotiseen toimintaan. Helsinki 1929

Karpio, Vihtori: Kielto­laki veronmak­sajan kannalta. Helsinki 1931

Larkio, Mauri: Papisto ja raittiuskysy­mys kieltolain voimassaolon aikana v. 1919—1932. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia 98, Rauma 1976

Tuominen, Uuno: Miksi kieltolaki epäonnistui? Alkoholikysymys 15 (1): 3—17, 1947

Voionmaa, Väinö: Juomalakosta kieltolakiin. Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu. Tampere 1924.

Alkoholipolitiikka Vol. 44: 94—100, 1979